

بازرگانی نازاد باشترین سیاسه‌تیکاره

مترسی پاراستنخوازی له هه‌لکشاندایه. ئەم سیاسه‌تیکاره هه‌مووکات مترسیدار و گه‌مژانه‌یه، به‌لام له ساتی قهیرانی ئابوریدا مترسیه‌که‌ی زیاتر ده‌بیت، ئەو کاته‌ی هه‌ر‌شه له تیکدانی ئابوری جیهان ده‌کات. حکومه‌ته‌کان پاساوی پاراستنخوازی به‌وه ده‌هیننه‌وه که کاتیک حکومه‌ت ده‌سه‌لاتی پاوانخوازی ده‌به‌خشیت به به‌ره‌مه‌هینه‌ره ناوخۆیه‌کان، ئەوا له ئەنجامدا خیروبیتری نیشتمانی زیاد ده‌کات. چه‌ندین سه‌ده له لیکدانه‌وه‌ی ئابوری و ئەزمونی میژوویی و لیکۆلینه‌وه‌ی ته‌تبیقی چه‌ندین جار ده‌ریانخستوه که ئەم پاساوه ئیجگار هه‌له‌یه.

پاراستنخوازی ته‌نانه‌ت هه‌لی کاری ناوخۆیی و پیشه‌سازی ناوخۆیش "ناپاریزیت"، به‌لکو کاولیان ده‌کات، له ریگه‌ی زیان گه‌یانده‌وه به پیشه‌سازی نارنده‌ده‌روه و ئەو پیشه‌سازیانه‌ی که پشت به هاوردی ده‌به‌ستن بۆ دروستکردنی کالاکانیان. بۆ نمونه به‌رزکردنه‌وه‌ی نرخ‌ی ناوخۆیی پۆلا له ویلایه‌ته یه‌ک‌گرتوه‌کانی ئەمه‌ریکا له ریگه‌ی "پاراستنی" کۆمپانیا ناوخۆیه‌کانی به‌ره‌مه‌هینه‌ی پۆلاوه ده‌بیته مایه‌ی ئەوه‌ی نرخ‌ی به‌ره‌مه‌هینه‌ی ئۆتۆمبیل و هه‌موو ئەو کالایانه‌ی که له پۆلا دروست ده‌کرین به‌رزبینه‌وه. پاراستنخوازی گه‌مه‌یه‌کی گه‌مژانه‌یه.

به‌لام پاراستنخوازی به‌ته‌نه‌ها نابیته مایه‌ی لده‌ستدانی سامان. به‌لکو پاراستنخوازی "ناشتی" یش له‌ناوده‌بات. ئەمه‌ش پاساویکه به‌سه بۆ هه‌موو خه‌لکه نیه‌ت باشه‌کان و هه‌موو هاوڕیانی شارستانیته‌ت تاوه‌کو به ده‌نگی به‌رز و به‌توندی له‌دژی خۆم‌الیکردنی ئابوری بوه‌ستنه‌وه که ئایدۆلۆجیا‌یه‌کی مملانیئامیزه و له‌سه‌ر بنه‌مای نه‌زانی بونیادنراوه و له‌لایه‌ن پاراستنخوازیه‌وه خراوه‌ته‌گه‌ر.

دوو سه‌د و په‌نجا ساڵ له‌مه‌وبه‌ر، مۆنتیسکو سهرنجی ئەوه‌ی دا که "ناشتی به‌ره‌نجامی ئالوگۆری بازرگانه‌یه." دوو و‌لات که جیاوازن له یه‌کتر، هاونا‌هه‌نگانه پشت به یه‌کتر ده‌به‌ستن، چونکه ئەگه‌ر یه‌ک‌یک ئاره‌زوی کرین بکات ئەوا ئەوه‌ی تر ئاره‌زوی فرۆشتن ده‌کات، لیره‌شه‌وه یه‌ک‌گرتنیان له‌سه‌ر پێویستی‌یه‌کی دوو‌لایه‌نه بونیاد نراوه.

ناشتی به‌به‌هاترین به‌ره‌مه‌ی ئالوگۆری بازرگانه‌یه. بازرگانی به‌ره‌و به‌ناشتی ده‌دات، خه‌لکی جیاواز یه‌ک‌ده‌خات له‌که‌لتوریکی هاوبه‌شی بازرگانیدا، که ئەویش بریتیه له‌ پرۆسه‌ی رۆژانه‌ی فیربوونی زمان و دابونه‌ریتی کۆمه‌لایه‌تی و یاسا و هیوا و خواست و به‌هره‌کانی ئەوی تر.

بازرگانی له‌ریگه‌ی هاندانی خه‌لکه‌وه بۆ دروستکردنی وابه‌سته‌یی هاوبه‌ش و سودمه‌ندبوونی دوو لایه‌نه به‌ره‌و به‌ناشتی ده‌دات. هه‌روه‌ک چۆن بازرگانی سو‌ده هاوبه‌شه‌کانی سلیمانی و هه‌ولیر، زاخۆ و خانه‌فین، سه‌نه و مه‌هاباد ده‌به‌ستتیه‌وه به‌یه‌که‌وه، هه‌ر به‌و جۆره بازرگانی سو‌ده ئابوریه‌کانی دیاربه‌کر و به‌یروت، تاران و هه‌ولیر، به‌غدا و ئەسته‌نبول ده‌به‌ستتیه‌وه به‌یه‌که‌وه. واته خه‌لکانی هه‌موو ئەو و‌لات و شارانه‌ی که بازرگانی پیکه‌وه ده‌کهن.

بریکی بيشومار له لیکۆلینه‌وه‌ی ته‌تبیقی پشگیری له‌م گریمانه‌یه ده‌کهن که بازرگانی به‌ره‌و به‌ناشتی ده‌دات.

لهوانه جهنگی جیهانی دووم تراجیدیتترین نمونه بیت که له کاتی پشتگوئخستنی ئهم تیروانینهدا چی روو دهادات.

له نیوان سالانی 1929 و 1932 دا بازرگانی نیودهولتهتی به ریژهی لهسهدا 70 دابهزی، بهشیکی زوری بههوی گومرگی 1930 ی سمووت-هاولیهوه بوو له لایهن ئهمهریکا و گومرگی تۆلهسهندهوه له لایهن ولاتانی ترموه. نابوریناس مارتن ولف تیبینی ئهوه دهکات که "ئهم دارمانه له بازرگانیدا هاندهریکی زور گهوره بوو بو گهران بهدوای پشتبهخۆبهستنی نابوری (ئیکتیفای زاتی) و خاکی-زیاتر-خوازی، به زوریش له ئهلمانیا و یابان."

ئهمهش ترسناکترین و خوناویتترین جهنگی میژووی مرۆقایهتی بهدوای خۆیدا هینا.

لهریگهی کهمکردنهوهی جهنگهوه، بازرگانی ژیانی چهندین رزگار دهکات.

ههروهها بازرگانی لهریگهی زیادکردنی خوشگوزهرانی و گهیاوندی ئهوه خوشگوزهرانی به خهڵکانی زیاتر، ژیانی چهندان رزگار دهکات. بهلگهی بيشومار لهبهردهستدان بو سهلماندنی ئهوه راستیهی که تاوهکو بازرگانی زیاتر نازاد بیت ئهوا زیاتر برهوه به خوشگوزهرانی دهادات. خوشگوزهرانی وادهکات ژنان و پیاوانی ئاسایی تههمنیان دريژتر و ژيانیان تهندروستتر بیت.

ههروهها کاتیک که خهڵکی ژيانیکی دريژتر و تهندروستر ژيان و به شیوهیهکی ئاشتیانه ژیان، ئهوکات ئهوه خهڵکانهیی که بهشیکن له نابوری جیهانی کاتی زیاتریان دهبیت بو چیژوهرگرتن لهو ئهزمونه کهلتوریه بيشومارانهی که بازرگانی نازاد دابینیکرده بوین. کهلتور لهریگهی بهشداریهوه له لایهن سهرتاپای جیهانهوه دهولهمهند دهبیت، ئهمهش له ریگهی بازرگانی نازادی بازرگانی کالآ و بیرۆکهکانهوه دپته دی.

بیکومان بازرگانی نازاد خوشگوزهرانی ماددی زیاد دهکات. بهلام گهورهترین خهلاتی بازرگانی نازاد به تنهها به پاره ناپیوریت. گهورهترین خهلات بریتیه له ژیانی نازادانهتر و دهولهمهندتری کهسهکان و کهمبونهوهی ئهگهری ئهوهی له ریگهی توندوتیژی جهنگهوه لهناو ببری و خاپوربکری.

لهم روانگهیهشهوه، ئیمه که له خوارهوه ئیمزیمان کردوهه پیکهوه داوا له حکومتهکانی ههموو ولاتان دهکین بهرهنگاری داواکاری کهس و لایهنه کورتبین و تهماحکارهکان ببنهوه که داوای دانانی بهرهبهستی زیاتر دهکین لهبهردهم ئالوگۆری بازرگانیدا. لهمهمش زیاتر، داوایان لیدهکین ئهوه بهرهبهستانه بروخینن که ئیستا لهبهردهم بازرگانی نازاددا ههمن. ئیمه به ههموو حکومتهکان دهئین: لیگهرین با هاوولاتیهکانتان نهک ههس چیژ له بهرهمی کینگه و کارگه و داناییهکانی خوتان ببینن، بهلکو با چیژ له بهرهمهکانی سهرتاسهری جیهان ببینن. پاداشتهکەش بریتی دهبیت له خوشگوزهرانی زیاتر، ژیانی دهولهمهندتر و چیژوهرگرتن له نیعمهتی ئاشتی.

<http://atlasnetwork.org/tradepetition/>